

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060107

DOM
2017-03-13
Stockholm

Mål nr
M 2620-16

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2016-03-07 i mål nr M 1275-15, se bilaga A

KLAGANDE OCH MOTPARTER

1. Örnsköldsviks kommun, samhällsbyggnadsnämnden
2. Nedre Nätraälvens fiskevårdsområdesförening, c/o SJ
3. BE
4. ME
- Ombud för 4: N-EV
5. TN
6. ÅN
7. HS
8. CS
9. LÖ
10. TÖ
11. GB
12. K-AH
13. MH
14. GE
15. JS
16. SS
17. PE

Dok.Id 1303251

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00

18. EH

KLAGANDE OCH MOTPART

Nordic Trout Sweden AB

Ombud: Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB

MOTPART

Länsstyrelsen i Västernorrlands län

SAKEN

Fiskodling och vinterförvaring av fisk i NF i Örnsköldsviks kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen avvisar Örnsköldsviks kommuns och Nedre Nätraälvens fiskevårdsområdesförenings yrkanden om slakteriverksamheten.
2. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom på följande sätt:

Den första meningen i fjärde stycket under rubriken ”Tillstånd” ska ha följande lydelse: *Vid odlingsplatsen Köpmanön södra (Köpmanön 1:1) får det endast ske produktion av sättfisk och yngel under den första produktionssäsongen i havet.*

Tillståndet, i den omfattning som mark- och miljödomstolens dom medger, ska endast gälla till och med den 13 mars 2020.

3. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandena i övrigt.
-

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Nordic Trout Sweden AB, med tidigare firma Ålands fiskförädling Sverige AB, (bolaget) har i första hand yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ska:

1. fastställa miljöprövningsdelegationens beslut om tillstånd enligt punkten 2(a),
2. ändra den första meningen i stycket avseende sättfiskproduktion vid Köpmanön södra till följande: *Vid odlingsplatsen Köpmanön södra (Köpmanön 1:1) får det endast ske produktion av sättfisk och yngel under den första produktionssäsongen i havet.*
3. fastställa miljöprövningsdelegationens beslut om att tillståndet ska gälla till och med den 31 december 2024, samt
4. fastställa villkor 7 och 8 i miljöprövningsdelegationens beslut om begränsningsvärden för utsläpp uppgående till 4 500 kg totalfosfor respektive 40 000 kg totalkväve per år, till följd av huvudyrkandet om produktionens omfattning.

Om bolaget inte medges fortsatt tillstånd eller medges ett begränsat tillstånd har bolaget yrkat i andra hand att bolaget ska tillåtas fortsätta bedriva den sökta fiskodlingsverksamheten, i den omfattning som mark- och miljödomstolens dom medger, i tre år från dagen då tillståndet vinner laga kraft.

Örnsköldsviks kommun (kommunen) har i första hand yrkat att:

1. Tillståndsgiven verksamhet för fiskodling ska upphöra och en efterbehandlingsplan för verksamheten ska upprättas.
2. En sådan efterbehandlingsplan ska lämnas in senast den 31 december 2016 och ska bland annat innehålla en beskrivning av borttagande av anläggningar på land och i vatten, omhändertagande av kemiska produkter och avfall samt utredning och efterbehandling av eventuellt förorenade mark- och vattenområden.
3. Efterbehandlingen ska vara slutförd senast den 31 december 2017.

Kommunen har i andra hand yrkat att:

1. Om tillstånd för fortsatt fiskodlingsverksamhet beviljas, ska en samlad bedömning av fiskodlingsverksamhetens påverkan i området, inklusive slakteriverksamheten och

transporter till/från slakteriet från alla tillhörande fiskodlingar ligga till grund. Villkor 26 i miljöprövningsdelegationens beslut ska återinföras.

2. Tillståndet ska tidsbegränsas till den 31 december 2019.
3. Ingen utökning av verksamheten, varken till nya lokaliseringar eller i produktion, ska tillåtas.
4. Plan för efterbehandling av verksamheten ska lämnas in senast den 31 december 2017.
5. Efterbehandlingen ska vara slutförd senast den 31 december 2020.

Kommunen har motsatt sig bolagets yrkande om att under avvecklings-/omställningstid få bedriva verksamheten i samma omfattning som mark- och miljödomstolen medger och yrkat att verksamheten i första hand ska upphöra helt, i andra hand avvecklas inom tre år dock senast den 31 december 2019 utan utökning av verksamheten till nya lokaliseringsplatser eller produktion, dvs. i den omfattning som medgavs i tillståndet från den 14 december 2009.

Nedre Nätraälvens fiskevårdsområdesförening (NNFvof) har yrkat i första hand att miljökonsekvensbeskrivningen ska underkännas och ansökan avvisas. Föreningen har i andra hand yrkat att ingen utökning av verksamheten, varken till nya lokaliseringar eller i produktion, ska tillåtas, att verksamheten kring fiskslakteriet och fiskådran snarast ska avbrytas, att all verksamhet ska avvecklas under en treårsperiod, att saneringsarbetet ska påbörjas snarast och vara avslutat inom tre år och att villkor 22 och 26 i miljöprövningsdelegationens beslut återinförs.

Föreningen har bestritt bolagets yrkanden.

ME, BE, TN och ÅN, HS, CS, TÖ, LÖ, PE, K-AH, MH, GB, GE, JS och SS (ME m.fl.) har yrkat att miljökonsekvensbeskrivningen ska underkännas och ansökan avvisas eller, i andra hand, att bolagets ansökan ska avslås samt att villkor 26 i miljöprövningsdelegationens

beslut ska återinföras. De har medgett bolagets yrkande om ändrad villkorstext avseende sättfisk men motsatt sig bolagets övriga yrkanden.

TN har dessutom för egen del i första hand yrkat att odlingen vid Köpmanön upphör och i andra hand att produktionen i sin helhet ska begränsas till totalt 200 ton fisk, motsvarande ca 240 ton foder samt att produktionen vid Köpmanön södra ska begränsas till endast 0-årig sättfisk. Vidare har han yrkat att villkor 7 och 8 ska ändras så att utsläpp av fosfor och kväve maximalt får utgöra 10 % av i fodret tillförd mängd, att villkor 9 och 10 ska ändras så att död fisk tas bort minst en gång i veckan, att villkor 24 och 24a ska ändras så att myndighet eller annan oberoende part ska ta fram ett kontrollprogram med tydlig definition av vad som ska analyseras, hur prover ska tas, av vem och hur proverna ska analyseras vilket ovillkorligen ska åtföljas av ett åtgärdsprogram och krav på att referensprover ska tas och analyseras innan produktionen påbörjas. Slutligen har han yrkat att villkor 11 och 26 i miljöprövningsdelegationens beslut ska återinföras.

EH har i första hand yrkat att bolagets ansökan ska avslås. Han har i andra hand yrkat att villkor 2 ska ändras så att växelbruk ska bedrivas med högst två års intervall mellan odlingsplatserna, att villkor 9 ska ändras så att död fisk som flyter på ytan under juni – september ska avlägsnas en gång per dag och att villkor 10 ska ändras så sätt att död fisk i botten på kassarna under juni – september ska avlägsnas en gång per dag.

Länsstyrelsen har medgett bolagets yrkande om ändring av formuleringen avseende sättfiskproduktion samt NNFvof:s och de enskilda klagandenas yrkanden om återinförande av villkor 11, 22 och 26. Länsstyrelsen har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom i övrigt.

Bolaget har yrkat avvisning av yrkanden om att miljökonsekvensbeskrivningen ska underkännas och motsatt sig motparternas övriga yrkanden.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

ME har anfört samma omständigheter som i mark- och miljödomstolen med bl.a. följande tillägg:

De har inventerat området och försökt utröna om övergödningssymtom kan hänföras till fiskodlingar eller inte. Vid inventeringen har nordgränsen varit lättast att lokalisera. Man måste ta hänsyn till alla utsläpp i Nätrafjärden och fiskodlingen utgör den största enskilda utsläppskällan. Odlingen i Nätrafjärden utgör drygt två procent av utsläppen i Bottenhavet och det är ganska mycket. Den totala kvantiteten från all fiskodling ligger på 29,5 ton årligen till Bottenhavet. Målsättningen är att fosforutsläppen ska minskas med 44 procent till Bottenhavet och det har man inte lyckats med.

När närsalter släpps ut påverkas hela ekosystemet. Bolaget har dragit gränsen vid växtplankton men näringen transporteras hela vägen i systemet. Påverkan sprids upp till fisken och bl.a. fiskmängden ökar men effekterna av detta har inte studerats. Utsläppen av fosfor har både lokal och generell påverkan som tar sig olika karaktär. Ungefär 75 procent är partikulär och resten är omedelbart lösligt. Det som inte löses direkt löses över tid men har då flyttat sig och kan sprida sig långt. Fosfor producerar viss mängd utsläppt material och det är den totala belastningen som måste minska. Det ingår i den nationella budgeten att minska näringsämnen. Mycket vatten rinner in med stormar och högvatten som nästan lika fort åker ut. Beräkningen av detta blir helt avgörande. De har valt att lägga in detta. Enskilda bidrag kan variera mycket. I aktuella fjärdar är fiskodlingen den största enskilda källan. Fiskodlingens tillskott är runt 50 procent beroende på när utsläppen sker på året. Det blir viss retention av vattnet som strömmar in. Bolaget har inkluderat tillskottet från havet men exkluderat det som rinner ut. Väljer man att ha med det vatten som kommer in måste man även ha med den mängden vatten som rinner ut. Siffran är inte 0,6 procent utan 50 eller 35 procent. Belastningen är alltså stor och då måste även påverkan vara stor. Relationen mellan tillskotten och påverkan på fjärden påverkas inte av att en del av tillskottet förs ut ur fjärden eftersom detta gäller för alla tillskott.

BE har anfört samma omständigheter som i mark- och miljödomstolen med bl.a. följande tillägg: Miljökonsekvensbeskrivningen är ofullständig eller felaktig och det var fel att godkänna den. Beskrivningen ska innehålla ett nollalternativ men bolaget har bara jämfört med att verksamheten skulle pågå i oförändrad omfattning. Om man jämför varje mätpunkt i bolagets diagram ser man att det är väldigt få individer närmast odlingen. Detta visar att avståndet till odlingen har mycket stor betydelse. Vattnet där de bor har inte varit så bra på många år som det är i år. De tror att detta har ett samband med att odlingen nu har flyttats tre km bort. Omvänd situation upplevs i Stråsundsviken som ligger nära den nya odlingsplatsen. Detta talar för att avståndet har stor betydelse.

ÅN har anfört samma omständigheter som i mark- och miljödomstolen med bl.a. följande tillägg: 690 ton foder motsvarar ca 276 ton protein. Vid en jämförelse med annan animalieproduktion motsvarar det utfodring av 7 200 slaktsvin. Örenad utförsel av gödsel från slaktsvin skulle aldrig ha tillåtits. Oavsett hur man räknar är detta en nettotillförsel i ett område som redan är hårt ansträngt. Påverkan åskådliggörs genom de bilder som de enskilda klagandena har visat.

Bolaget har i allt väsentligt anfört samma omständigheter som i mark- och miljödomstolen med bl.a. följande tillägg:

EU-domstolens dom i mål C-461/13 (Weserdomen) och den svenska lagstiftningen

Bolaget menar i första hand att ansökan ska prövas enligt miljöbalkens regler. Den tolkning av ramdirektivet som fastställs i Weserdomen kan inte tillämpas direkt i målet utan måste ske med beaktande av bl.a. rimlighetsavvägningen i 2 kap. 7 § miljöbalken. Som direktivet har implementerats i den svenska lagstiftningen är det vidare inte lämpligt att tillämpa miljö kvalitetsnormer för ekologisk status som gränsvärdesnormer.

Bolaget menar i andra hand att den yrkade verksamheten inte äventyrar uppnåendet av en god status i aktuella vattenförekomster och den orsakar inte heller en försämring av vattenförekomsternas status, vare sig vad gäller den samlade statusen eller statusen för enskilda kvalitetsfaktorer.

Weserdomen rör tolkningen av en direktivbestämmelse. Svensk lagstiftning står i strid med den tolkning EU-domstolen slagit fast i domen. Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område (Ramvattendirektivet) är inte tillräckligt klart och precist för att ha direkt effekt och den implementerande lagstiftaren har lämnats sådant reellt tolkningsutrymme som utesluter att direktivets artikel 4.1 ska tillämpas direkt. Det saknas utrymme att tolka in Weserdomen i svensk rätt och en direktivkonform tolkning är inte möjlig på grund av att tillämpningen skulle strida mot EU-rättsliga principer. Den svenska implementeringen av Ramvattendirektivet innebär att miljö kvalitetsnormer avseende ekologisk status utgör s.k. övriga normer. Dessa är inte direkt rättsligt bindande på sådant sätt att de krav som behövs för att uppfylla normerna alltid ska anses rimliga att ställa eller att tillstånd till verksamhet som bidrar till att en norm inte kan följas inte får meddelas annat än under vissa speciella omständigheter. Den svenska regleringen lämnar inget utrymme för att på tolkningsbasis utöka gruppen gränsvärdesnormer till att även innefatta övriga EU-normer. En sådan tolkning innebär en radikalt annorlunda tillämpning som skulle gå utanför den svenska implementeringen av direktivet och utgöra en betungande skärpning för tillståndssökande verksamhetsutövare.

EU-domstolens slutsatser i Weserdomen är inte tillämpliga vid en prövning av tillstånd till fortsatt verksamhet. I vart fall är de inte tillämpliga då verksamheten ska bedrivas i oförändrad omfattning.

Tillståndsmyndigheter måste tillämpa proportionalitetsprincipen även vid en tillämpning av icke-försämringskravet och kravet om uppnående av god status enligt Weserdomen. Proportionalitetsprincipen gör sig särskilt gällande vid tillstånd till fortsatt verksamhet, i synnerhet i den utsträckning tillståndet avser oförändrad produktionsomfattning. Bolaget har gjort omfattande investeringar i verksamheten. Bolaget kommer behöva lägga ned befintlig verksamhet om fortsatt tillstånd inte beviljas. Detta skulle innebära stora ekonomiska förluster och även påverka det lokala näringslivet negativt. De eventuella och begränsade positiva effekter på miljön som en nedläggning av verksamheten skulle medföra står inte i rimlig proportion till dessa skador och negativa effekter.

Bolaget bedriver en fiskodling och vinterförvaring av fisk vid Köpmanön norra i vattenförekomsten Nätrafjärden samt fiskslakteri i Köpmanholmen. Sedan 2003 då bolaget tog över verksamheten har den årliga fiskproduktionen uppgått till ca 600 ton vilket motsvarar ca. 720 tons foderförbrukning. Att fördela verksamheten på fyra olika odlingsplatser är positivt ur miljösynpunkt och ur produktionsperspektiv men medför höga investeringskostnader och ökade driftskostnader. Mark- och miljödomstolens dom innebär en produktionsminskning om mer än 30 % jämfört med miljöprövningsdelegationens beslut och en minskning om 30 ton foder (6 %) per år jämfört med senaste tillståndet. Domen innebär även en förkortning av tillståndets giltighetstid med tre år. Domstolen medgav inte särskilt tillstånd till fiskslakteriet utan menade att bolagets slakteriverksamhet omfattas av tillståndet till fiskodlingsverksamheten.

Havs- och vattenmyndighetens (HaV) föreskrift HVMFS 2013:19 kräver inte att en viss tillförlitlighet i bedömningsunderlaget ska föreligga för att kunna fastställa ekologisk status. Föreskriften tillåter bl.a. att expertbedömningar görs för att klassificera ekologisk status i de fall underlagsdata saknas. Även för enskilda kvalitetsfaktorer kan expertbedömningar göras. Att utifrån expertbedömningar utan underlagsdata uppställa ett strikt krav av innebörd att bolagets verksamhet inte får leda till att vattenförekomsten inte uppvisar måttlig status, och att ta senare mätningar som påvisar måttlig status till intäkt för att verksamheten orsakat en försämring, när statusen i själva verket har varit måttlig från början, kan inte anses vara ett rättssäkert förfarande. Som ett annat exempel kan nämnas att många sjöar i den svenska fjällvärlden har fått klassificeringen hög status för näringsämnen baserat på SMHI:s hydrologiska modell S-HYPE (vars tillförlitlighet anges vara klass D – låg). Om klassificeringen för en viss sjö egentligen endast borde ha varit god, skulle den modellbaserade klassificeringen tillsammans med en strikt tillämpning av icke-försämringskravet medföra väsentliga inskränkningar för vilka verksamheter som kan bedrivas och vilka utsläpp som kan ske i sjön. Någon möjlighet för den enskilde verksamhetsutövaren att få en viss klassificering överprövad finns inte. En verksamhetsutövare har vidare mycket små möjligheter att visa att tidigare gjord klassificering var fel och att en ny, lägre klassificering skulle ha gjorts från början, samt att verksamhetsutövaren inte orsakat den lägre klassificeringen. HaV:s

föreskrifter och klassificeringar är olämpliga att använda som strikta krav och gränsvärden i tillståndsprövningar av enskilda verksamheter, bl.a. eftersom föreskrifterna inte säkerställer att rättssäkerhetsprincipen efterlevs.

Vattenförekomstindelningen är olämplig för bedömningar med uppställande av strikta krav på viss verksamhet. Sveriges kustvattenförekomster är avsevärt mindre och fler till antalet än för de andra länderna runt Östersjön. Om en verksamhet inte får medföra en försämring i statusen för enskilda kvalitetsfaktorer för relevant vattenförekomst, har vattenförekomstens storlek och andra förutsättningar stor betydelse för vilken verksamhet som tillåts. Indelningen kan då få till följd att det blir omöjligt att etablera verksamheter på vissa platser, utan att lokaliseringen i sig behöver vara olämplig. Ju mindre vattenförekomsterna är, desto större är risken att detta inträffar.

Påverkan på ekologisk status och enskilda kvalitetsfaktorer

Nuvarande recipientkontrollprogram i vattenförekomsten Nätrafjärden påbörjades 2008 och omfattar provtagning av vattenkemi (inkl. temperaturprofiler, näringsämnen, syreförhållanden och siktdjup), växtplankton (inklusive biovolym och klorofyll), sediment och bottenfauna i fem provtagningspunkter. I kontrollprogrammet görs även jämförelser med en provtagningspunkt i Gaviksfjärden (mätpunkten GA1, ca tre mil söder om fiskodlingen) som utgör ett regionalt referensområde med provtagning av vattenkemi, bottenfauna och sediment. Mätningarna som ligger till grund för vattenmyndighetens klassificering av ekologisk status i Nätrafjärden kommer bl. a. från bolagets kontrollprogram som utformats och godkänts av tillsynsmyndigheten med målsättningen att möjliggöra en klassificering av vattenförekomsten snarare än att visa direkt påverkan från fiskodlingen. Bolaget bör kunna utgå från att kontrollprogrammet till innehåll och omfattning är tillräckligt för att möta de krav som ställs på att påvisa eventuell miljöpåverkan från verksamheten. Målsättningen för kontrollprogram och statusklassificering bör därför primärt vara att påvisa eventuella långtidstrender snarare än begränsad lokal påverkan och momentana ögonblicksbilder. Den fastställda ekologiska statusen för Nätrafjärden är god. Enligt VISS är vattenmyndighetens förslag att statusen ska klassas ned till måttlig. Prövningen måste utgå från fastställda statusklassningar och inte från arbetsmaterial. Att utgå från vattenmyndigheternas arbetsmaterial och förslag och ge dessa bindande verkan skulle

medföra stor rättsosäkerhet. Bolaget delar inte kommunens uppfattning att vattenmyndighetens statusklassning bör väga tyngre än bolagets egen klassning inom ramarna för recipientkontrollen. VISS arbetsmaterial släpar efter vad gäller bedömt underlag och flera av förslagen till ny klassificering tar inte hänsyn till de senaste årens mätningar. Bolagets klassificeringar har åtminstone samma, om inte högre, tillförlitlighet som vattenmyndighetens vad gäller vattenförekomstens ekologiska status.

Växtplankton

För Nätrafjärden saknas fastställd klassificering för växtplankton. Av vattenmyndighetens arbetsmaterial, baserat på åren 2009 och 2011, är statusen måttlig och då enbart baserat på parametern klorofyll. Av recipientprogrammet framgår att statusen för växtplankton 2008 var måttlig i två provtagningspunkter, god i en och hög i två. En analys av biovolymen och klorofyllhalterna under denna period visar en mellanårsvariation men att inga egentliga trender kan utläsas. Vid vissa provtagningspunkter är t.ex. halterna lägre 2014-2015 jämfört med 2008. Vid andra stationer är det tvärtom. Som framgår av klassificeringen under åren 2008-2015 (2014 för Gaviksfjärden) har den sammanvägda statusen för växtplankton i Nätrafjärden varierat mellan god och måttlig. Någon klassificering för Gaviksfjärden med avseende på växtplankton har inte skett men senaste förslaget till klassificering är måttlig status.

Klassificeringen för en enskild mätpunkt kan variera mellan hög och måttlig över bara ett par år. För att komma ifrån dessa mellanårsvariationer rekommenderas i bedömningsgrunderna att man använder data för minst tre år av den senaste sexårsperioden. Vid en jämförelse med Gaviksfjärden kan konstateras att halterna biovolym generellt varit högre (sämre) i Gaviksfjärden än Nätrafjärden under perioden 2008-2014 och den sammanvägda klassificeringen för växtplankton i Gaviksfjärden har legat kring gränsen måttlig/otillfredsställande. De senaste tre åren har Gaviksfjärdens halter av biovolym börjat sjunka och uppvisa ett likartat mönster som Nätrafjärden. Vad gäller klorofyll har uppmätta halter inom de två områdena varit inom samma intervall men mellanårsvariationen varit hög.

Den sammanvägda statusen för växtplankton i Nätrafjärden har alltså varierat mellan god och måttlig under perioden 2008–2015. Enligt bolaget är den ekologiska statusen för växtplankton oförsämrad över perioden, tvärtom vad förslaget på ny klassificering indikerar. I den mån någon försämring kan utläsas så överensstämmer den med den generella trenden längs Bottenhavet/Södra Bottenviken och kan inte kopplas till bolagets verksamhet.

Bottenfauna

En art som har relativt stor påverkan på indexet är vitmärla. Av VISS framgår att i Bottenhavet minskar antalet arter betydligt jämfört med Östersjön och man har under 2000-talet sett en nedgång av vitmärla som används för att indikera god status. På grund av detta finns det en risk att statusen klassas till lägre än vad den i verkligheten är och vad som beror på lokal påverkan. För Nätrafjärden saknas fastställd klassificering för bottenfauna i VISS. I vattenmyndighetens arbetsmaterial har statusen fastställts som måttlig baserat på mätvärden under åren 2008 till 2012.

Provresultaten uppvisar relativt små variationer men en långsiktigt ökande trend. Statusklassificeringen har under perioden gått från otillfredsställande till måttlig till god och därefter till måttlig igen. Index har en stark koppling till förekomsten av vitmärla. Sedan några år visar dock vitmärlan en uppåtgående trend längs hela kuststräckan. Bolagets uppfattning är att denna utveckling är en starkt bidragande orsak till den förbättrade statusen i vattenförekomsterna. Vid en större utblick kan konstateras att utvecklingen inom vattenförekomsterna har skett helt i linje med utvecklingen i Bottenhavet i stort. Gaviksfjärden har med avseende på bottenfauna, på samma sätt som för Nätrafjärden, haft en uppåtgående trend över mätperioden – i Gaviksfjärdens fall från måttlig till god och för Nätrafjärdens del från otillfredsställande till måttlig. Av ovanstående kan konstateras att bolagets verksamhet inte orsakat någon försämring av statusen för bottenfauna i vattenförekomsten. De statusförändringar som skett över åren följer vitmärlans förekomst och överensstämmer med utvecklingen i Bottenhavet i stort.

Vad gäller de sämre värdena längre in i Nätrafjärden noterar bolaget att provpunkten närmast odlingen, vilken har lägst status av provpunkterna, avviker markant från övriga lokaler genom att det finns mycket höga mängder träfibrer i bottensedimenten. Beträffande punkterna AO1, AO3 och AO4 så kan tendenser till en nedåtgående trend för AO3 och AO4 konstateras, men huruvida denna är reell eller beroende på mellanårsvariation är svårt att bedöma. För AO3 är dessutom konfidensintervallen mer eller mindre överlappande vilket gör det svårt att säga att åren 2012, 2014 och 2015 skiljer sig åt. För AO4 så är BQIm signifikant lägst år 2015 jämfört med åren 2011–2014, men för att säkerställa en trend skulle även resultaten av 2016 och 2017 års provtagningar behöva vägas in. Vid en jämförelse av resultaten i AO1 åren 2010–2011 och 2015 mot åren 2012–2014 kan en viss skillnad konstateras. Denna skillnad kan dock vara en effekt av mellanårsvariation. År 2014 verkar överlag ha varit ett bra år med relativt höga BQIm-värden på de flesta stationer (S2, B38, S9, S6, C5 och AO1) och delvis även på AO3 och AO4. Slumpen spelar en viss roll i provtagningarna, även när sju hugg görs på varje station. Vissa år blir det bättre och vissa år sämre, lite beroende på var huggen hamnar på botten. Bolaget vill vidare tydliggöra att provtagningarna i AO-punkterna är utförda innan platserna tagits i bruk för odling, varvid mätningarna kan användas för att ge en bild av den naturliga variationen. Slutligen är punkterna utvalda utifrån lämplighet för fiskodling, inte för att utgöra optimala mjukbottnar för bottenfaunaprovtagning.

Makroalger och gömfröiga växter

För Nätrafjärden är den fastställda klassificeringen av makroalger i VISS från 2009 god status, baserat på en expertbedömning och dykning längs fem transekter. Förslaget till ny klassificering är god status och baserar sig på dyktransekter som skedde före 2008. Bolaget har genomfört mätningar av vattenvegetationen 1999, 2008 samt 2013. Vid mätningen 1999 låg den taxonomiska nivån på släktesnivå varför jämförelser med det året inte ger ett rätt-visande resultat. Det minsta antal arter som ska ingå i beräkningen av ekologisk status uppnåddes inte vare sig 2008 eller 2013, så någon klassificering har inte kunnat göras. Allmänt har dock noterats följande. Förändringarna i artsammansättning, abundans hos olika taxa i förhållande till maximal djuputbredning och artrikedom, var inom Nätrafjärden små mellan 2008 och 2013. Noterbart är att förekomsten av *Beggiatoa*, en bakterie som kan indikera att ett

område är förorenat, minskade mellan 2008 och 2013 från att förekomma vid tre stationer 2008 till att enbart förekomma i två stationer 2013. Slutsatser om förändringar i miljön utifrån endast två olika års undersökningar som utförts på likartat sätt är vansklig att göra då mellanårsvariationen kan vara stor. Undersökningarna visar dock inte på någon tendens i någondera riktningen.

De utredningar som har gjorts visar inte på någon försämring av Nätrafjärdens status med avseende på makroalger och gömfröiga växter.

Kommunen och länsstyrelsen anför att förekomsten av makroalger och gömfröiga växter har varit avtagande mellan år 2008 och 2013. Undersökningsmetoden är dock behäftad med svagheter. HaV:s bedömningsverktyg i HVMFS 2013:19 för makrovegetation (makroalger och kärlväxter) i kustvatten utgår från vissa arters djuputbredning. Anledningen är att ju klarare vatten desto djupare når solljus som kan utnyttjas av fastsittande makrovegetation. Omvänt gäller att om vattnet är grumligt når solljuset inte lika långt ned vilket minskar djuputbredningen av makrovegetationen. Grumligt vatten kan bero på eutrofiering (ökad mängd växtplankton i vattenmassan), men också på förekomst av humusämnen och andra partiklar, som generellt uppträder i större omfattning i grunda områden (inre fjärdar) jämfört med områden med djupare vatten (yttre fjärdar). Enligt bedömningsgrunderna är det en arts förekomst som faller avgörande för djuputbredningen, inte hur stor yta arten täcker (täckningsgrad). Dessutom är det djupförekomsten av endast sju arter som ska bedömas och minst tre av dessa arter ska förekomma för att kunna bedöma ekologisk status inom en transekt. Det är inte ovanligt att ekologisk status för en station inte kan beräknas eftersom inte minimiantalet referensarter har återfunnits. Bolaget står fast vid slutsatsen att de utredningar som har gjorts inte visar på någon försämring av Nätrafjärdens status med avseende på makroalger.

Näringsämnen

Fastställd status från 2009 med avseende på näringsämnen är god. Förslaget till ny klassificering är hög status. Den fastställda statusens bedömning baseras på mätdata och modellerade värden från SMHI:s HOME Vatten modell. Vad gäller förslaget till ny klassning baseras bedömningen på mätvärden samt expertbedömning. Bolaget har

genomfört mätningar av näringsämnen sedan 2008. Det analyslaboratorium som bolaget använder sig av bytte analysinstrument under år 2011, vilket under 2012 visade sig redovisa felaktiga värden för totalfosfor. Laboratoriet har därför dragit tillbaka mätvärdena för denna period. Vid beräkning och statusbedömning för totalfosfor har således samtliga värden från 2011 och 2012 uteslutits. Uppmätta halter under recipientprogrammets genomförande visar på viss mellanårsvariation. En klassificering av resultaten från de olika provpunkterna för enskilda år indikerar att status varierar mellan hög och god, där god status är vanligast, samt i vissa fall måttlig. Statusen varierar också mellan de olika parametrarna, d.v.s. fosfor respektive kväve vintertid, fosfor respektive kväve sommartid och löst organiskt fosfor respektive kväve.

Halterna av näringsämnen i Nätrafjärden varierar från år till år precis som för andra vattenförekomster. Värdena ligger mestadels i nivå med eller under värdena i Gaviksfjärden, som är opåverkad av bolagets verksamhet. Bolagets bedömning är att statusen i Nätrafjärden inte har försämrats. Om någon försämring ändå anses föreligga så motsvarar den utvecklingen längs kuststräckan i stort. Odlingsplatsen Köpmanön norra ligger långt in i Nätrafjärden och har fram till 2015 varit den enda odlingsplatsen. De fem mätpunkterna ligger på olika avstånd från odlingsplatsen och olika långt ut i Nätrafjärden. Om bolagets verksamhet hade orsakat en ökning av näringshalterna i vattenförekomsten hade detta utvisat sig som skillnader mellan mätpunkterna, där ökande avstånd hade gett lägre halter. Här har även strömningsriktningen betydelse. Bolagets mätresultat som bygger på totalt nio mättillfällen under 2013–2015 uppvisar inga sådana skillnader som har med avståndet till odlingsplatsen att göra. Några sådana skillnader har inte heller påvisats i tidigare mätningar. Detta faktum tyder på att bolagets verksamhet endast har en försumbar effekt på näringshalterna i Nätrafjärden. Av ovanstående följer att bolagets verksamhet inte har orsakat någon försämring av statusen vad avser näringsämnen. Denna slutsats ligger för övrigt i linje med förslaget till ny statusklassificering för näringsämnen, vilket innebär en höjning från god till hög.

Syrgasförhållanden

Nätrafjärden har hög status i såväl fastställd klassificering från 2009 som förslaget till ny klassificering i VISS. Bolagets recipientkontrollprogram anger inte månadsvisa mätningar, vilket behövs för att fastställa status enligt HVMFS 2013:19. För att bedöma status kan jämförelse istället göras med gränsen för syrebrist om 3,5 ml syrgas/l. Samtliga stationer i bolagets recipientkontrollprogram uppvisar goda syreförhållanden och inte vid något tillfälle sedan 2008 har syrehalterna i bottenvattnet understigit gränsen 3,5 ml/l och bolagets verksamhet har således inte medfört någon påverkan avseende syrgasförhållandena i den berörda vattenförekomsten.

Sammanfattning ekologisk status

Bolaget har ett ambitiöst recipientkontrollprogram med avseende på ett flertal parametrar där provtagningarna utformats för att kunna bedöma vattenförekomstens ekologiska status. Bolagets mätningar visar att vattenförekomstens ekologiska status bör anses oförändrad sedan kontrollprogrammets början år 2008, såväl på samlad nivå som på nivån för enskilda kvalitetsfaktorer. Bolagets verksamhet har därmed inte medfört någon försämring i den berörda vattenförekomsten. Inte heller kan någon försämring förväntas till följd av fortsatt fiskodling av den omfattning som miljöprövningsdelegationen medgav. Enskilda provtagningar, framförallt av kemiska parametrar men i viss mån även vad gäller växtplankton och klorofyll utgör endast ögonblicksbilder och bör främst ses tillsammans med motsvarande klassificeringar över en längre tid. De variationer som kan konstateras inom Nätrafjärden, både mellan provtagningpunkter och över tid samt i såväl positiv som negativ riktning, är inte anmärkningsvärda utan ligger i linje med mellanårsvariationerna i referensområdena och kuststräckan i övrigt.

I den mån statusen för vattenförekomsten faktiskt har försämrats till lägre än god status beror försämringen på andra faktorer och inte på bolagets verksamhet. Det är dessa faktorer som i så fall måste åtgärdas och bolagets verksamhet, eller frånvaron av densamma, påverkar inte möjligheterna till förbättring i någondera riktningen. Således äventyrar bolagets verksamhet inte uppnåendet av en god status i vattenförekomsten. Bolaget vill här även peka på att den korta omsättningstiden för vattnet i den berörda vattenförekomsten ytterligare minskar påverkan från bolagets verksamhet.

Påverkan i övrigt

Sediment

Som en del av bolagets recipientkontroll genomförs årligen sedimentundersökningar. Halterna har under perioden 2010 till 2013 varit något uppåtgående men inte vid något tillfälle anmärkningsvärt höga jämfört med andra motsvarande vattenförekomster längst Bottenhavskusten. Det finns ingen samvariation mellan de olika provpunkterna, och således kan en punkt utvisa högre värden ett år och lägre värden ett annat år medan en annan punkt utvisar motsatsen. År 2014 uppmättes lägre fosforhalter än tidigare i sedimenten. Bolaget lät år 2010 genomföra en högupplöst studie. Genom studien konstaterades ett ca 0,5 m tjockt lager antropogent sediment under och i anslutning till fiskodlingen. Utanför området där odlingskassarna finns minskar sedimentlagret för att helt försvinna omkring hundra meter utanför odlingsområdet. Det antropogena sedimentet består till största del av foderrester och spill från odlingsverksamheten. Slutsatsen som dras är att det organiska överskottet från fiskodlingen ger lokal påverkan för området invid odlingen, men inte för hela vattenförekomsten. Påverkan inom odlingsområdena får anses acceptabel.

Utsläpp av närsalter

Det inte är någon skillnad mellan fosfor från antropogena källor i en vattenförekomst och fosfor som kommer från angränsande vattenförekomster. Vid en bedömning av eventuell lokal övergödningssproblematik måste ses till det totala tillflödet av fosfor respektive kväve och inte bara tillflödet av antropogena utsläpp i vattenförekomsten. Av SMHI:s analysverktyg för övergödning i kustzonen framgår att mängden fosfor som tillförs Nätrafjärden är 792 ton per år, och mängden kväve uppgår till 17 882 ton per år. Den yrkade produktionen med maximala utsläpp om 4,5 ton fosfor och 40 ton kväve skulle utgöra drygt 0,5 % den totala tillförseln av fosfor till vattenförekomsten per år, och drygt 0,2 % av kvävetillförseln. Ökningen jämfört med nuvarande produktion, vilken i allt väsentligt motsvarar den produktion som mark- och miljödomstolen medgett, motsvarar endast 0,15 % av den totala tillförseln av fosfor och 0,06 % vad gäller kväve. Det rör sig således redan i dagsläget om högst begränsade utsläpp sett till den totala tillförseln av näringsämnen, och den yrkade produktionsökningen skulle medföra högst begränsade utsläppsförändringar. Den

minskning i verksamhetens omfattning som mark- och miljödomstolen beslutade om motsvarar med samma beräkning endast 0,1 µg/l. Som mark- och miljödomstolen också framhåller kan det antas att beräkningarna ger en överskattad bild av haltökningen. Kommunen har rätt i att utsläppen från bolagets verksamhet är som störst under sommarhalvåret.

Bolaget ifrågasätter dock den effekt kommunen påstår att detta har med hänsyn till ovanstående. Verksamhetens hittillsvarande bidrag av näringsämnen är försumbart jämfört med såväl tillflödet till den aktuella vattenförekomsten som det antropogena tillflödet till Bottenhavet, samt att den yrkade produktionsökningen enbart medför en försumbar ökning i denna del. Fokus bör dock ligga på eventuell påverkan på vattenförekomsten snarare än på utsläppsmängd.

Frågan om rymlingar och smittorisker

Om rymlingar skulle ge upphov till påverkan på vild fisk, skulle påverkan ha visat sig vid det här laget. Bolaget känner inte till någon sådan påverkan, varken i Nätrafjärden eller någon annanstans.

Det inte är skäligen att kräva oftare rensning än vad mark- och miljödomstolen har gjort. Den miljömässiga nyttan står inte i proportion till kostnaden och arbetsinsatsen och den miljömässiga nyttan uppväger inte riskerna ur arbetsmiljösynpunkt.

NNFvof har inte redovisat något faktaunderlag och uppgifterna angående rymlingar är delvis felaktiga. Under perioden 2008–2016 har bolaget dokumenterat och till tillsynsmyndigheten redovisat tre fall där fiskutsläpp har skett. I november 2008 utsattes bolagets odling vid Köpmanön för sabotage och ca fem ton fisk (bedömt ca 3 500 st.) rymde. I juni 2009 kom odlingskassens kant under vatten i Mjältösundet på grund av stark vattenström och mellan fem och tio ton fisk rymde. I november 2013 gick det hål på en slaktkasse vid stranden vid Köpmanholmen och ca 1 000 fiskar av slaktstorlek om ca 3 kg rymde.

Påverkan från transporter av odlingskassar samt fiskslakteriet

All eventuell död fisk avlägsnas från kassarna före bogsering och död fisk förekommer inte utanför kassarna. Fisken utfodras inte före transport och har därför tom tarm under transport varför inga exkrementer sprids från kassarna. Eventuella foderrester eller exkrementer som trots detta uppkommer under transport löses snabbt upp i vattnet eller sedimenterar snabbt. Bolagets båttrafik, inklusive transport av odlingskassar, omfattar samma område som den tunga båttrafiken till kommunens djuphamn och går inte ”högre upp i fiskådran”. Vattendjupet i fiskådran är för grunt och det finns inget behov av att gå upp i fiskådran.

Slakteriverksamheten är en sluten process där allt processvatten och avloppsvatten leds till kommunens reningsverk. Att bolaget skulle släppa ut avloppsvatten som påverkar en närliggande vandringsled för fisk, är en felaktig uppgift. Det finns heller inget annat stöd för att bolagets slakteriverksamhet i Köpmanholmen skulle hindra de vilda fiskarnas vandring till sina lekområden.

Bolaget pumpar upp vatten från hamnbassängen och släpper ut det i mynningsområdet. Fisken befinner sig i pumpvattnet endast några sekunder och det finns inget underlag till stöd för att detta vatten skulle innehålla ”stresshormoner”.

Sakägarnas bildmaterial, iakttagelser och utsagor

De olägenheter som sakägarna framhåller (framför allt algblomning och algpåväxt) är inte hänförliga till bolagets fiskodling. Den absolut största delen av den fosfor som bolagets verksamhet släpper ut är så hårt bunden att den är biologiskt otillgänglig och inte kan medföra någon övergödning. Vidare har förekomsten av algblomning och algpåväxt ökat i hela Östersjön under lång tid samt att rapporter om algblomningar vid Höga kusten funnits redan innan bolaget påbörjade sin verksamhet. Det bildmaterial som presenterats i målet består huvudsakligen av bilder och filmsekvenser insamlade av boende och sakägare, med kommentarer om bildernas innehåll och andra uppgifter från boende nära de platser där bilderna tagits. Utifrån materialet dras, vad gäller vissa områden, slutsatser kring hur vattenmiljön i området påverkats av bolagens verksamhet. Den ingivna dokumentationen påvisar inte vare sig frekvens eller omfattning av algblomningar och förekomst av påväxtalger. Den visar heller inte att

förekomsten eller omfattningen skulle vara större närmare bolagens fiskodlingar. De uppgifter som anges är inte av sådan art eller insamlade med sådan vetenskaplig metod att de kan ligga till grund för en rättslig bedömning av ekologisk status eller av påverkan från bolagens verksamhet. Den rättsliga bedömningen ska istället göras utifrån bl.a. gjorda mätningar i bolagens program för recipientkontroll. Den ingivna dokumentationen påvisar alltså inte något samband mellan den observerade algbloomingen och förekomsten av påväxtalger å den ena sidan, och bolagens verksamheter å den andra sidan. Såväl algblooming som utbredning av makroalger såsom grönslick är naturliga fenomen under vissa gynnsamma förhållanden. Det förekommer, har påvisats och dokumenterats i de flesta kust- och havsområden i Östersjön, även i områden där varken fiskodling eller andra klart påvisbara belastningskällor förekommer. Algblooming och förekomst av påväxtalger har även förekommit historiskt sedan mycket lång tid tillbaka, även innan industriella utsläpp var en tänkbar orsak.

Det förekommer algblooming såväl i fjärdar som kan påverkas av bolagets verksamhet som i fjärdar som är helt opåverkade av bolagets verksamhet, vilket talar för att algbloomingen och utbredningen av påväxtalger inte är hänförliga till bolagets verksamhet.

Påverkan på skyddade områden

Bolagets verksamhet medför varken påverkan på skyddade områden eller försvårar uppnåendet av Sveriges internationella åtaganden.

Efterbehandlingsåtgärder

Miljöprövningsdelegationens villkor 26 innebar att bolaget så snart som möjligt skulle påbörja efterbehandling av sediment vid odlingsplatsen Köpmanön norra. Villkor 27 innebär att efterbehandling ska ske i samband med nedläggning och att bolaget ska lämna in en efterbehandlingsplan till tillsynsmyndigheten senast ett år innan verksamheten avses upphöra. Mark- och miljödomstolen har funnit att villkor 26 är överflödigt eftersom bolagets skyldighet till efterbehandling av odlingsplatserna fastställs i villkor 27. Bolaget delar mark- och miljödomstolens bedömning att en efterbehandling under pågående verksamhet inte är påkallad. Den redovisning som

bolaget har gett in visar att möjligheterna till efterbehandling av sedimenten är begränsade samt förknippade med stora tekniska problem, osäkerhetsfaktorer och utmaningar. Med hänsyn härtill, och till verksamhetens begränsade påverkan och påverkans karaktär i form av naturligt förekommande näringsämnen vilka med tiden kommer att omsättas i ekosystemet på naturlig väg, är löpande sanering inte ekonomiskt försvarbar i relation till eventuell miljönytta. En eventuell efterbehandling av förorenade sediment bör därför ske först i samband med att verksamheten ska upphöra.

Tillståndstiden m.m.

Produktionscykeln för matfisk uppgår till ca 2 år. Bolaget har gjort produktionsplanering samt investeringar i yngel och sättfisk för kommande år utgående från miljöprövningsdelegationens beslut och nedskärning innebär ett stort överskott av sättfisk som inte kan avsättas genom försäljning eller odling på andra lokaliteter orsakar därmed omfattande ekonomiska förluster. Mark- och miljödomstolens dom är baserad på en överdriven försiktighetslinje som inte står i rimlig proportion till de ekonomiska och praktiska konsekvenserna för bolaget och inte heller till den eventuella miljönyttan eller den miljörisk som miljöprövningsdelegationens tillstånd innebär. Tillståndspanoden (sex år) är inte heller rimlig i ett ekonomiskt perspektiv med beaktande av de omfattande investeringar som krävs. Tiden är inte heller motiverad ur ett miljöperspektiv.

Bolaget har tagit det nya tillståndet i anspråk i enlighet med det meddelade verkställighetsförordnandet. Bolagets verksamhet bedrivs i fleråriga produktionscykler. Om bolaget inte medges fortsatt tillstånd eller om den medgivna produktionsvolymen måste minskas, kan bolaget tvingas att i snabb takt avveckla stora mängder fisk som redan finns i produktionen. Produktionsminskning eller avveckling mitt i säsongen kan inte verkställas med kort varsel. Levande fisk bör inte hanteras och flyttas under säsongen när vattentemperaturen är hög, då det medför stress och risk för omfattande dödlighet samt ökad risk för fisksjukdomar. Vidare är det inte tillåtet att flytta fisk från kustodling till inlandsodling. Utöver detta saknas marknadsmässiga avsättningsmöjligheter för sådan fisk, vilket innebär att bolaget kommer att behöva slakta av stora mängder fisk och därmed lida stora ekonomiska förluster, till ingen

egentlig nytta för miljön eller omgivningen. Det vore därför oskäligt om bolaget vid ett upphävt eller begränsat tillstånd inte medges tid för ordnad avveckling eller omställning.

Miljökonsekvensbeskrivningen och underlaget i övrigt

Yrkandena om att miljökonsekvensbeskrivningen ska underkännas har tillkommit som ett nytt yrkande efter överklagandetidens utgång. Yrkandet ska därför avvisas.

Miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller miljöbalkens krav.

VISS inkluderar inte all tillgänglig data. För de fem vattenförekomster som berörs av bolagens verksamhet saknas i VISS all data för de senaste åren. Samma brist kan förväntas även för andra vattenförekomster. Samtidigt är de fem vattenförekomster som är av intresse i målen bättre undersökta än andra kustvattenförekomster i regionen, möjligen med undantag för Gaviksfjärden som ingår i det nationella miljöövervakningsprogrammet. Av detta drar bolaget slutsatsen att dess kontrollprogram är mer omfattande än något annat kontrollprogram för kustvattenförekomster i regionen, trots att det finns verksamheter, såsom exempelvis fabriker i Domsjö och Husum, som orsakar väsentligt större utsläpp av såväl näringsämnen som andra ämnen än bolagets verksamhet.

Underlaget från bolagets kontrollprogram är i sig tillräckligt omfattande och det vore inte rimligt att kräva ytterligare utredningar från bolaget. Prövningen kan och bör därför utgå från detta underlag.

Om bedömningarna i VISS skulle inkludera allt underlag från bolagets kontrollprogram, samt om faktiska undersökningar skulle göras av de närliggande vattenförekomsterna, skulle bilden i VISS motsvara den som bolaget har redogjort för i målen, nämligen att den ekologiska statusen inte har försämrats sedan bolaget började undersöka recipienterna enligt sina kontrollprogram, inte ens på nivån för enskilda kvalitetsfaktorer.

Anledningen till att nyare underlag inte tagits med i VISS är inte att det skulle vara otillräckligt eller på annat sätt bristfälligt, utan endast att arbetscykeln för

uppdateringar i VISS är sådan att det nyare (om än nu ett par år gamla) underlaget ännu inte beaktats.

Produktionen vid Köpmanön södra

Det finns inga tydliga gränser för skillnaden mellan sättfisk och yngel, och 0-årig fisk behöver inte vara samma som fisk som befinner sig i den första produktionssäsongen i havet. Den sättfisk som bolaget tar in för att under en säsong vara på odlingsplatsen Köpmanön södra är inte alltid vad som i fiskodlingssammanhang kallas 0-årig sättfisk/0-årigt yngel. Vad bolaget åsyftade med den formulering som yrkades i mark- och miljödomstolen var att odlingsplatsen Köpmanön södra ska vara avsedd för ny sättfisk/yngel under den första produktionssäsongen i havet. För att undvika missförstånd yrkar nu bolaget att ordet 0-årig stryks ur den relevanta meningen.

Bästa möjliga teknik

Det saknas en allmänt accepterad bästa möjliga teknik (BAT) för fiskodling. Det kan finnas olika BAT för olika fiskodlingar beroende på art, syfte, område och ekonomiska förutsättningar. Fiskodling är en ganska ung näring och är en verksamhet under utveckling. Teknikutveckling är på gång och drivkrafterna är framförallt att minimera utsläppen av närsalter när det gäller Sverige. Det finns problem med alternativa odlingstekniker. Ett slutet system för laxartad fisk behöver en liter vatten per kg fisk för syresättning. För detta krävs någon form av slutna system som hanterar enorma mängder vatten. Utsläppen av närsalter i detta vatten är så låga att normala reningsverk inte hanterar det varför vattnet måste koncentreras och återanvändas vilket i praktiken är en RAS-anläggning. En sådan anläggning kan på grund av klimatet inte ligga ute i vattnet. Det är fortfarande en högriskteknik som är i en utvecklingsfas. De som är i drift idag utgör endast en komplettering till kassodlingar. De verksamheter som driver RAS-anläggningar går med förlust alternativt får sina intäkter från annan verksamhet än fisk. Kostnaden för en RAS-anläggning är 4-5 Euro/kg fisk. Snittpriset de senaste åren för deras försäljning har varit 3,82 Euro/kg fisk.

Kommunen har, utöver vad som tidigare anförts, uppgett bl.a. följande:

Verksamhetens påverkan på vattenförekomsten

Bedömningen ska ske utifrån kommande klassning. Numera finns mer data och analysvar att tillgå och nämnden utgår från att statusklassningen som görs av vattenförvaltningen väger tyngre än bolagets egen inom ramarna för recipientkontroll med hänvisning till dess syfte och omfattningen av provtillfällena. Bedömningen av lokala övergödningseffekter ska göras utifrån verksamhetens utsläpp av fosfor och kväve i förhållande till nettomängder av dessa ämnen i vattenförekomsten. Bolaget har endast beräknat utifrån det totala tillflödet av fosfor och kväve. Bedömningen bör göras utifrån verksamhetens andel i tillflöde av näringsämnen från antropogena källor eftersom det är det som regleras vid miljöprövningen. I jämförelse med alla landskällor skulle fosforutsläpp som bolaget yrkar på, 4,5 ton, stå för ca 60% i förhållande till ett befintligt utsläpp från land och punktkällor också med hänvisning till SMHI:s analysverktyg för övergödning i kustzonen. Länsstyrelsen har räknat med fiskodlingens andel i den sammanlagda fosforbelastningen till Nätrafjärden från land och punktkällor inklusive fiskodlingen (ca 30 %). Det är inte klarlagt hur stor andel av fosforutsläppet som kan vara biotillgängligt under rådande förhållanden för den sökta verksamheten och det är inte heller klarlagt hur mycket fosfor som kan frigöras från syrefri botten under odlingen och vilka effekter det medför. Filmningen av sediment 2011 visade ”tydligt den matta av svavelbakterien som till stor del täcker botten under odlingen”. Den framträdande förekomsten av svavelbakterien samt en distinkt lukt av svavelväte tyder på en åtminstone delvis syrefri miljö.

Kommentar till bolagets redovisning och bedömning av verksamhetens påverkan

Bottenfauna

Den sammanlagda statusklassningen för fem ordinarie provtagningsstationer har varierat mellan otillfredsställande till måttlig under 2008-2015 med undantag för år 2014. Om man tittar på de tilltänkta platserna för odlingen: A01 (Köpmanön södra, A03 (Hummelvik) och A04 (Älgön) tyder BQIm-indexet på en negativ utveckling. Nämnden har farhågor om att denna utveckling ska fortsätta vid etablering av fiskodlingsverksamheten på dessa platser.

Bolaget har inte redovisat vilket underlag de grundar sina slutsatser avseende provpunkterna i förhållande till ackumulations- respektive ”mer eller mindre utpräglade transportbottnar”. I kartmaterialet på sgu.se finns det inga karterade ackumulationsbottnar i Nätrafjärden. Nämnden har varit i kontakt med SGU och tagit del av SGU:s egen bedömning utifrån ett prov som ligger i närheten av bolagets provstation B38. Bedömningen tyder på att botten vid provpunkten och en obestämd yta däromkring utgjorts av ackumulationsbotten, vilket inte helt verkar sammanfalla med bolagets bedömning av B38.

Växtplankton

Provtagning har skett två gånger per år under juni och augusti. Vid klassificering av vattenförekomstens ekologiska status ska provtagningen ske minst tre gånger.

Makroalger och gömfröiga växter

Nämnden hänvisar till bolagets arbetsrapport 2013.12.13 ”Inventering av vattenvegetation i Nätrafjärden, Örnsköldsviks kommun 2013” och menar att bolagets slutsats är felaktig. Fördelen med att undersöka makroalger är att de är stationsnära och därför ger ett integrerat mått på vad som hänt i vattenmassan i området under en längre tidsperiod. De tar närsalter direkt ur vattenmassan och speglar därför tillgången på näringsämnen och hur påverkad miljön är av utsläpp. Bolaget väljer att lyfta upp små förändringar i abundans i förhållande till djuputbredning hos olika taxa som var funna 2008 och 2013 men utlämnar att sex stationer vars statusklassning var god eller hög 2008 inte kunde klassas 2013 p.g.a. avsaknad av referensarter vilket ledde till att beräkning av EK-värdet inte kunde göras för Nätrafjärden 2013. Det angavs också att totala antalet funna taxa i Nätrafjärden minskat från 30 vid 2008 års undersökning till 25 för år 2013. Efter vattenvegetationsundersökningen 2008 (2009) noterade nämnden att det inte gick att statusklassa fem av tio stationer, varav fyra i fiskodlingens absoluta närhet och angav i yttrande till länsstyrelsen 2011-11-18 att en jämförelse mellan resultaten för vegetationsundersökningar 2009 och 1999 bör göras som komplement till MKB:n med mer utförliga slutsatser om vilken lokal påverkan som det kan bli av fiskodlingen. Det framkom att vattenvegetationsprovtagningen från 1999 inte gjorts på det sättet som Naturvårdsverket och numera HaV föreskriver, även om den ger en viss bild av förekommande arter och bottenförhållanden. Krav på mer detaljerade uppgifter

om bl.a. vegetationsundersökningar fanns med i länsstyrelsens begäran om komplettering av ansökan. Som nämnden kan bedöma tyder resultatet från den senaste (2013) vattenvegetationsundersökningen igen på en försämring jämfört med undersökningen före. Nämnden delar därför inte bolagets slutsats om ”ingen tendens i någondera riktningen” eller mellanårsvariationer.

Rymlingar och smittorisk

Det vilda beståndet av lax och öring i Nätraån kan påverkas genom att rymligar från laxodlingar äter deras rom, förstör deras lekbotten samt kan sprida smitta till den nativa fiskfaunan. Att regnbåge kan förstöra öringarnas lekbottnar har visats i vetenskaplig studie där man drar slutsatsen att regnbågens lek allvarligt reducerar öringens reproduktion genom att regnbågen, som leker senare, gräver sönder öringens lekbottnar. Slakteriet har tagits med i nu aktuellt tillstånd och eftersom det är en utökning av verksamheten bör en lokaliseringsprövning göras även för slakteriet, helst inom en samlad prövning för alla odlingarna som slaktar fisk i Köpmanholmen.

Begränsning av tillståndets längd, BAT och referensmätningar

Tillståndet ska begränsas till 2019 och verksamheten ska bedrivas vid nuvarande plats. På platser som ska tas i anspråk för ny verksamhet behövs omfattande referensmätningar innan verksamheten etableras över lång tid och för att utjämna variationer över tid. Frågan om hur referensmätningarna ska utföras, vilken omfattning och under hur lång tid är av grundläggande och stor betydelse i tillståndsprocessen som inte kan bedömas vara av mindre vikt som kan delegeras till tillsynsmyndigheten.

Sanering av förorenade sediment vid Köpmanön norra och efterbehandlingsåtgärder

Om Mark- och miljööverdomstolen väljer mark- och miljödomstolens linje ska villkor 26 återinföras eftersom bolaget inte verkar tolka att verksamheten följaktligen kommer att delvis upphöra vid Köpmanön norra när den går från en åretruntodling till endast vinterförvaring. Kommunen anser att efterbehandlingsåtgärder kan utföras vid Köpmanön även vid eventuellt pågående verksamhet vid Köpmanön södra. Kommunen ställer däremot inga krav på ”löpande sanering” av sediment vid Köpmanön norra.

Lokaliseringen

Lokaliseringen är inte förenlig med miljöbalkens krav. Ingen etablering bör tillåtas på nya lokaler. Området är inte utpekad i kommunens översiktsplan som lämpligt för fiskodling.

Ansökan gäller att bibehålla rådande produktionssätt med öppna kassar, en utökning av produktionsmängd och etablering inom nya områden. Det geografiska området för verksamheten omfattas av både riksintresset enligt 3 och 4 kap. miljöbalken. I och med att det finns risk för att statusklassificeringen försämras och därmed påverkan på riksintresset är denna prövning mycket viktig. Utgångspunkten i arbetet med havsplaneringen är att de olika intressen som kommer i konflikt med varandra behandlas under processen där respektive intresses lämplighet och behov inom respektive havsplan prövas. Vattenbruk är ett av dessa intressen. Med vattenbruk avses ”biologisk produktion i vattenområden”. Kommunen menar att statens ambition med vattenbruket kräver att man identifierar vilken typ av vattenbruk som är lämplig inom respektive havsområde. Ska en ekosystemansats vara grundläggande måste havsområdets karaktär och förutsättningar tas hänsyn till och inte bara om det är bra djupförhållande eller inte. Genom att vattenbruket oftast är lokaliserat i kustvattnet – inom kommunens översiktsplaneområde – blir kommunerna direkt berörda. Antal möjliga jobb inom turistnäringen är mycket större än inom vattenbruket om regionen förvaltas långsiktigt och hållbart. Viktningen av fiskodlingarna ur ett näringslivsperspektiv bör inte överdrivas.

Samlad prövning

Kommunen önskar att en samlad prövning av fiskodlingsverksamheten inklusive transporter mellan tre fiskodlingar och slakteri och slakteriverksamheten i Köpmanholmen görs.

Länsstyrelsen har, utöver vad som tidigare anförts, uppgett bl.a. följande:

Bolagets bedömningar och slutsatser avseende den ekologiska statusen saknar i viktiga delar stöd i tillgänglig data och länsstyrelsen bedömer, med ledning av tillgänglig data, bolagets rapporter och annat allmänt tillgängligt underlag, att den ekologiska statusen

redan kan ha påverkats negativt och att miljö kvalitetsnormens kvalitetskrav ”god ekologisk status” riskerar att inte uppnås. Detta gäller även när de senaste årens underlag tas med i bedömningen. Tillgänglig kunskap om bolagets utsläpp, andra utsläppskällor och miljö kvaliteten i recipienten samt behovet av minskad belastning av gödande ämnen i Bottenhavets kustområden pekar på att bolagets utsläpp är betydande och bidrar till att miljö kvaliteten påverkas negativt. I vart fall går bolagets synbart säkra slutsatser avseende verksamhetens miljö effekter stick i stäv med de osäkerheter som finns i bedömningsunderlaget. Bolaget har således inte visat att en utsläppsökning av gödande och organiska ämnen som den utökade verksamheten skulle ge upphov till kan göras utan negativa följder för vattenmiljön.

Den ekologiska statusen i Nätrafjärden

Bolaget menar att vattenmyndighetens förslag till klassning bygger på äldre mätningar och inte på de senaste två-tre årens mätningar som visar att statusen är god. Bolaget menar vidare att i den mån statusen faktiskt försämrats beror det på andra faktorer än bolagets verksamhet. I enlighet med vattenförvaltningens arbetsformer användes data fram till 2012 för den senaste statusklassningen år 2015. Det finns följaktligen en inbyggd eftersläpning i bedömningen av aktuell status, varför kompletterande bedömningar och inhämtande av data kan behövas vid en tillståndsprovning. Länsstyrelsen anser att även de senaste årens årsrapporter från bolagets recipientkontroll pekar på att vattenförekomstens ekologiska status fortsatt bör bedömas som måttlig.

Vad gäller statusbedömningen kan vattenmyndighetens senaste bedömning, som är utförd i enlighet med befintliga riktlinjer och föreskrifter, användas som utgångspunkt för bedömningen av aktuell status. Ytterligare bedömningsunderlag kan tillföras av parterna och/eller inhämtas på annat sätt av domstolen. Inom ramen för en miljöprovning måste det när som helst inom en sexårig vattenförvaltningscykel kunna göras en bedömning av om en verksamhet riskerar att leda till att miljö kvalitetsnormen för vattenförekomsten överträds eller statusen sänks. Det är orimligt att en ny av aktuell vattenmyndighet ”fastställd” status inväntas för att provningsinstansen ska kunna ta ställning till om planerad verksamhet riskerar leda till försämrad vattenkvalitet.

Växtplankton

Det är olämpligt att titta på mätningar enskilda år. Bedömningsgrunderna omfattar därför en bedömning över tre år. Vattenförvaltningens bedömning utgör en bedömning av statusen under tre år 2009-2011. Denna bedömning överensstämmer med de som bolaget redovisat i sina årsrapporter men den strider däremot mot bolagets slutsats att den ekologiska statusen för växtplankton inte har försämrats över åren. Efter att ha tagit del av senaste årens mätningar anser länsstyrelsen till skillnad från bolaget att även dessa data tyder på att statusen för kvalitetsfaktorn växtplankton är fortsatt måttlig.

Bottenfauna

Genom kvalitetsfaktorn bottenfauna är det inte möjligt att skilja ut verksamhetens eventuella påverkan över tid på sätt som bolaget gör gällande eftersom kvalitetsfaktorn bottenfauna inte har använts under vattenförvaltningens andra förvaltningscykel med anledning av att vitmärlans tidigare nedgång styrde klassningen i alltför hög grad. Under senare år har dock vitmärlan kommit tillbaka och kvalitetsfaktorn används åter i bedömningen. I sammanhanget kan nämnas att statusen under senare år bör kunna betecknas som god i många vattenförekomster. För Nätrafjärden däremot pekar senaste årens analyser på att statusen är måttlig och det kan inte uteslutas att resultatet för enskilda provpunkter speglar den geografiska spridningen i påverkan från verksamheten. Till exempel indikerar en bedömning av data från provpunkten närmast odlingen otillfredsställande status och data från de två provpunkterna som är längst bort från odlingen god status medan övriga har måttlig status.

Makroalger och gömfröiga växter

Redovisat underlag är inte tillräckligt för att utesluta att en försämring av statusen skett. Länsstyrelsen menar att det utgående från de inventeringar som genomförts finns tecken på en negativ påverkan. Det finns också oklarheter om befintligt underlag använts fullt ut i bedömningarna. Referensarter har försvunnit från vissa provtagningsstationer i området mellan åren 2008 och 2013 vilket indikerar en förändring och är något man måste ta hänsyn till vid en bedömning av odlingens miljöeffekter och den ekologiska statusen. Blåstång och bergborsting försvann vid

Vårdkallsberget (station B vid sökandens inventering) och ishavstoft från SV Köpmanön (Station C). Blåstång är en art med viktig ekologisk funktion i Östersjön eftersom många arter är beroende av den. Försvinnandet av ishavstofs medförde också att statusberäkning inte kunde göras för station C år 2013 eftersom antalet arter blev för litet. Orsaken till arternas försvinnande är inte klarlagt. Blåstång hämmas dock av försämrade ljusförhållanden som kan följa av ökade halter organiskt material/partiklar, liksom av ökad tillväxt och utbredning av ettåriga trådalger som grönslick (vilken förekommer rikligt vid flera stationer). Båda dessa hämmande faktorer kan följa av en ökad närsaltsbelastning.

Fiskodlingen utgör en stor punktkälla för näringsämnen

Länsstyrelsen hänvisar till tidigare ytanden i denna del där myndigheten bl.a. redogjort för betydelsen av utsläpp med antropogent ursprung. Förutom att dessa utsläpp avgör om övergödningseffekter uppstår eller inte är det endast för dessa som krav kan ställas vid avgörande av bördefördelning i åtgärdsprogram och miljöprövningar. Det är orimligt att jämföra utsläppen av fosfor och kväve från fiskodlingen med intransporten från omgivande vattenförekomster. Även SMHI, som tagit fram analysverktyget för övergödning av kustzonen, menar att det bara är relevant att jämföra fiskodlingens utsläpp med befintliga utsläpp från land (uttalande av Jörgen Sahlberg, SMHI). Enligt SMHI:s vattenwebb tillförs 7,3 ton fosfor per år från land/punktkällor, exklusive tillförseln från fiskodlingen. Detta kan jämföras med miljöprövningsdelegationens beslut som medger att odlingen släpper ut 4,5 ton fosfor per år. Fiskodlingen står därmed för 38 %, inte 0,5 % som bolaget anger, av den sammanlagda belastningen av fosfor till Nätrafjärden från land och punktkällor som totalt då blir 11,8 ton per år.

Vad gäller fosfors biotillgänglighet kan påpekas att även vid ett antagande om att 27 % av fosforutsläppen är i lös form och biotillgänglig skulle utsläppen motsvara 1,215 ton per år vid utsläpp motsvarande miljöprövningsdelegationens beslut. Detta utgör en ökning på ca 17 % och inte 0,15 % som bolaget anger. Det är för övrigt inte klarlagt hur stor andel av fosforutsläppet som kan vara biotillgängligt under rådande förhållanden för den ansökta verksamheten.

NNFvof

Miljökonsekvensbeskrivningen är ofullständig. Verksamhetens påverkan på miljön har inte redovisats. Inget nollalternativ har redovisats. Bottnarna under de tre nya odlingarna kommer snabbt omvandlas till döda bottnar. Under matningsperioden är verksamhetens fosforpåverkan på recipienten närmare 40 %. När det gäller problemet med rymlingar inträffade en av de större ”olyckorna” hösten 2009, först en hel kasse med runt 30 000 fiskar på runt 4-6 hg och senare samma höst med 10 000 slaktfärdiga fiskar. De flesta söker sig till sötvatten men många tusen gick upp i Nätraälven där många uppfiskade rymlingar hade lax- och havsöringsrom i sina magsäckar och har orsakat tre års förlorad reproduktion av lax och havsöring. Regnbågslax får inte planteras ut i kustvatten eller i sötvatten upp till första vandringshindret. Det finns genetiska risker och smittorisker. Bolagets kassebogserande båtar och arbetsbåtar går upp till och förbi fiskslakteriet, upp i fiskådran mycket längre upp i älven än kommersiell båttrafik. Kartor och bildbevis finns. Bolaget pumpar upp fisk ur kassar i rör till fiskslakteriet. Pumpvattnet som innehåller fullt med stresshormoner töms direkt i fiskådran för vildfisk.

En mängd fiskarter t.ex. havsabborre, braxen, lax, havsöring, kusharr, flodnejonöga och sik m.m. leker via fiskådran. Magra sandsten- och lerbottnar har varit kännetecknande för bottnarna längs Höga kusten och de grunda områdena har varit tillväxtområden för de vandrande fiskar som inte klarar sig i igenväxta miljöer. Anledningen till att verksamheten flyttades från Köpmanön norra är att området där nu är så kontaminerat att det inte är lämpligt att odla fisk där längre. Området är dött. Av miljöbalken framgår att ytterligare belastande verksamhet inte får tillåtas i redan tungt belastade områden. Nätrafjärden är även belastad av rester från en träindustri. Alterneringen mellan odlingsplatserna medför bara nya döda bottnar inom ett skyddsvärt område. Fiskar från odlingsverksamheten har av olika orsaker hamnat utanför kassarna i stor omfattning vid flera tillfällen. Dessa söker sig till sötvatten och till de områden där vildfisken leker. Man har fiskat upp många rymlingar som innehöll rom från lax och havsöring. När fisken ska slaktas suggs den upp i rör med hjälp av vatten från hamnen och pumpvattnet går sedan ut i fiskådran. Blodvattnet går till kommunens avloppsanläggning men vid ett tillfälle när det var elstopp läckte

blodvatten in i hörnet av bassängen. Djur i fångenskap och inför slakt utsöndrar stresshormoner som skapar en kemisk och biologisk spärr för de vilda fiskarna. Någon smittspridning från odlingarna har inte noterats. Avseende bl.a. påverkan från utsläpp från Domsjöfabrikerna visar de enskildas inventering och foto att ju närmare Öviksfjärden man kom desto renare är vattnet.

HaV har som remissmyndighet uppgett bl.a. följande. Fiskodling i öppna kassar med utsläpp av betydande mängder näringsämnen kan inte tillåtas i vattenförekomster där uppnåendet av god ekologisk status äventyras eller försämring riskeras. I övrigt har myndigheten hänvisat till de yttranden som lämnats i mål nr M 8882-15 avseende Mjältösundet och nr M 8673-15 avseende fiskodling i Omnefjärden.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen meddelar denna dag dom även i mål nr M 8882-15 angående tillstånd till fiskodling i Mjältösundet samt mål nr M 8673-15 angående tillstånd till fiskodling i Omnefjärden, båda i Kramfors kommun.

Utgångspunkter för prövningen

Nedre Nätrafjärdens fiskevårdsområdesförening och ME m.fl. har efter överklagandetidens utgång framställt yrkanden om att ansökan ska avvisas på grund av bristfällig miljökonsekvensbeskrivning. En förutsättning för prövning i ett mål som förevarande är dock att det finns ett tillräckligt underlag för att kunna bedöma om ansökan ska bifallas. Frågan ska därför prövas av domstolen oberoende av om något yrkande om att miljökonsekvensbeskrivningen ska underkännas har framställts i målet. Mark- och miljööverdomstolen finner att den i målet aktuella miljökonsekvensbeskrivningen tillsammans med övrig utredning uppfyller kraven i miljöbalken varför det inte finns skäl att avvisa bolagets ansökan. Det har heller inte framkommit skäl att återförvisa målet till underinstanserna.

Bolaget har tidigare bedrivit fiskodlingsverksamhet på en av de aktuella platserna. Eftersom det tidigare tillståndet var tidsbegränsat och tiden för tillståndet har löpt ut,

ska bolagets ansökan prövas på samma sätt som om det var fråga om en ny verksamhet.

Mark- och miljööverdomstolen finner, i likhet med mark- och miljödomstolen, att slakteriverksamheten inte är föremål för prövning i detta mål. Yrkanden avseende slakteriet kan därför inte prövas i detta mål och ska avvisas.

Av 2 kap. miljöbalken följer att verksamhetsutövaren ska visa bl.a. att människor och miljön skyddas mot skador och olägenheter och att den plats som har valts är lämplig med hänsyn till ändamålet med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Sedan ska en rimlighetsavvägning göras enligt kapitlets 7 §, där nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått ska vägas mot kostnaderna för dessa. Kraven gäller så långt åtgärderna inte kan anses orimliga att uppfylla. Strängare krav kan dock ställas om det behövs för att följa en miljökvalitetsnorm enligt 5 kap. 2 § första stycket 1 miljöbalken. Detta avser miljökvalitetsnormer som är s.k. gränsvärdesnormer. För övriga miljökvalitetsnormer gäller som utgångspunkt huvudregeln om en rimlighetsbedömning i 7 § första stycket.

Av EU-domstolens dom i mål C-461/13 (Weserdomen) följer att medlemsstaterna är skyldiga att inte ge tillstånd till verksamheter som riskerar att orsaka en försämring av ytvattenförekomstens status eller äventyra uppnående av god status vid den tidpunkt som anges i direktivet. EU-domstolen slår fast att det föreligger en försämring så snart statusen hos minst en av de ekologiska kvalitetsfaktorerna blir försämrade med en klass, även om denna försämring inte leder till en försämring av klassificeringen av ytvattenförekomsten som helhet.

Är verksamheten tillåtlig?

Miljökvalitetsnormen för vattenförekomsten Nätrafjärden har satts till god ekologisk status år 2015 och bedöms inte kunna nås på grund av övergödning. Ett tidsundantag har föreslagits till 2027. HaV och länsstyrelsen, som grundar sin bedömning på vattenmyndighetens arbetsmaterial i VISS, har i målet gjort gällande att statusen för vattenförekomsterna har försämrats och att bolagets verksamhet har en sådan påverkan

på lokal nivå att den valda lokaliseringen är olämplig. Bolagets inställning är att vattenförekomsternas ekologiska status är oförändrad såväl på samlad nivå som vad gäller enskilda kvalitetsfaktorer och att verksamheten inte äventyrar uppnåendet av god status för vattenförekomsterna samt att verksamheten inte har någon nämnvärd påverkan lokalt.

Mark- och miljööverdomstolen anser att det råder osäkerhet vad gäller bedömningar såväl kring verksamhetens påverkan på vattenförekomsten i stort, särskilt vad gäller påverkan på den ekologiska statusen, som beträffande verksamhetens påverkan lokalt. En av de faktorer som bidrar till denna osäkerhet är de speciella förhållanden som råder i den aktuella vattenförekomsten. Det är fråga om ett gränsområde mellan näringsfattigt vatten och vatten som uppvisar övergödningssymtom och där den ekologiska statusen ligger nära gränsen mellan god och måttlig. Recipienten kan därför förväntas vara mer sårbar för störningar i form av näringsbelastning och det krävs därmed mindre förändringar för att statusen ska kunna påverkas, vilket i sin tur leder till att osäkerheten kring klassningen ökar. Till detta kommer att det material som myndigheterna utgått ifrån vid sina ställningstaganden och den utredning som bolaget presenterat inte är helt jämförbara dels då dessa utgår från olika tidsperioder, dels eftersom redovisningen i VISS utgår från expertbedömningar bl.a. i de fall där antalet prover inte har varit tillräckligt medan bolagets redovisningar utgår från uppmätta resultat.

Vad gäller de specifika kvalitetsfaktorerna har det framkommit att det för vissa relevanta faktorer inte har varit möjligt att få fram tillräckligt underlag för att göra en fullständig bedömning av dessa. Exempelvis har klassificeringen för makroalger inte varit möjlig vid alla mätstationer eftersom de referensarter som krävs för bedömningen inte har kunnat påträffas. Ett annat exempel är att bottenfaunans status varit starkt kopplad till att vitmärlan nästan helt försvann i vattenförekomsterna för ett antal år sedan. Det är vidare osäkert om Gaviksfjärden är en i sammanhanget optimal referensvattenförekomst då vattenförekomsten har valts ut främst utifrån förekomsten av metaller. Till detta kommer att vissa av bolaget utförda mätningar inte uppfyller kraven i HVMFS 2013:19 eftersom färre prover har tagits än vad som där föreskrivs.

Ytterligare omständigheter bidrar till osäkerheten kring bedömningen av verksamhetens påverkan på bl.a. den ekologiska statusen. En sådan omständighet är förekomsten av vad som bolaget beskriver som mellanårsvariationer, dvs. att statusen kan variera från år till år samt att det vissa år sker ett nettoinflöde till och andra år ett nettoutflöde från vattenförekomsten. En annan omständighet är vad som genom HaV:s redovisning framkommit om transporter av näring till andra vattenförekomster där god ekologisk status inte bedöms kunna uppnås inom utsatt tid. Till detta kommer att bolagets egenkontrollprogram främst haft som syfte att vara ett underlag till VISS och inte att beskriva miljöeffekterna av bolagets verksamhet.

Som nämnts ovan är bolagets verksamhet belägen i gränsområdet mellan näringsfattigt vatten och vatten som uppvisar övergödningssymtom och som kan förväntas vara mer sårbart för störningar i form av näringsbelastning. Det har framkommit att det i närheten av fiskodlingarna finns från miljösynpunkt viktiga grunda vikar som har höga ekologiska värden och skyddsvärda lekbottnar samt att verksamheten är belägen inom område av riksintresse för naturvården enligt 3 kap. 6 § miljöbalken och riksintresse enligt 4 kap. miljöbalken med särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten. Av 4 kap. miljöbalken följer att exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får komma till stånd endast om det inte möter hinder enligt kapitlets paragrafer och det kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdets naturvärden.

Av länsstyrelsens yttranden i målet tillsammans med uppgifter i den nationella övervakningen och de i målet ingivna filmerna och fotografierna samt redogörelser från kommunen och boende i området framgår att det finns tydliga tecken på övergödning och en betydande lokal påverkan i området som kan ha anknytning till fiskodlingen. Kommunen har även uppgett att det förekommer omfattande klagomål från närboende beträffande olägenheter till följd av verksamheten. Kommunen och länsstyrelsen har redovisat material från bolagets nya recipientkontroll för 2015 som visar på en nedåtgående trend vid en jämförelse med vad som framgår av årsrapporterna 2008, 2012 och 2013. Förändringarna uppges ha skett vid flera av provpunkterna närmast fiskodlingsplatserna som nu uppvisar statusen måttlig för växtplankton och bottenfauna. Det framgår även att vissa arter har försvunnit mellan åren 2008 och 2013.

Den i målet aktuella fiskodlingsverksamheten i nu yrkad omfattning innebär att utsläppet blir 4,5 ton totalfosfor och 40,0 ton totalkväve per år. Det är fråga om ett betydande punktutsläpp av näringsämnen utan föregående rening. Utsläppet sker framför allt under den delen av året när den biologiska aktiviteten är som mest intensiv. Vad som framkommit om iakttagelser kring blomning och ökad tillväxt av fintrådiga alger visar på påverkan av kväve som kan ha samband med fiskodlingen. I ansökan saknas emellertid uppgifter om kväve som i löst form skulle kunna spridas med ytvattenströmmarna till omgivningarna.

När det gäller utsläppen av fosfor har framkommit att 20–25 procent av fosfor är biotillgängligt och att resterande fosfor är partikulärt bunden i foderspill och fiskfekalier. I direkt anslutning till fiskodlingen är bottensedimenten kraftigt påverkade av foderrester och fekalier med ett cirka halvmeter tjockt lager sediment och framträdande förekomst av svavelbakterier, vilket tyder på syrefria förhållanden som kan leda till att fosfor frigörs och blir biotillgängligt. Därmed finns det risk för att den fosfor som lagrats i bottensedimenten även kan komma att belasta omgivningen. Vilka effekter detta har på miljön har inte närmare redovisats.

Samtidigt som det alltså är svårt att bedöma verksamhetens påverkan på miljön, kan det ifrågasättas om den teknik som ska tillämpas – öppna kassar som inte ger möjlighet till någon uppsamling eller rening av foderrester och fekalier – utgör bästa möjliga teknik. Det är fråga om en i förhållande till andra utsläppskällor ansevärd mängd fosfor och kväve som släpps ut och tekniken medger inte någon annan metod för begränsning av utsläppet än minskad produktion. Andra typer av verksamheter får tåla höga kostnader för att begränsa sina utsläpp; det gäller exempelvis utsläpp av avloppsvatten från industrier och hushåll.

Mot bakgrund av den teknik som valts, osäkerheterna i bedömningen av vilken miljöpåverkan som kan förväntas samt lokaliseringen av verksamheten till områden med ogynnsamma recipientförutsättningar kan fiskodlingen inte tillåtas på den aktuella platsen. Tillstånd ska därför inte lämnas enligt bolagets förstahandsyrkande.

Tillstånd till fortsatt verksamhet under avvecklingstiden

Med hänsyn till den tid som förflutit sedan bolaget började bedriva verksamheten med stöd av meddelat verkställighetsförordnande och mot bakgrund av vad som framkommit om svårigheterna med en snabb avveckling av verksamheten får uppgiften om att bolaget behöver tre år för att avveckla verksamheten godtas. Det är bolaget som har de bästa förutsättningarna för att bedöma hur den successiva minskningen av produktionsvolymen bör ske för att verksamheten helt ska kunna upphöra vid tillståndstidens utgång. Det finns inte skäl att i villkor reglera hur denna nedtrappning ska ske med avseende på mängder fiskfoder. Bolaget bör därför enligt sitt andrahandsyrkande ges tillstånd att bedriva verksamheten till och med den 13 mars 2020 i den omfattning och med de villkor som anges i mark- och miljödomstolens dom.

Övriga frågor

Som bolaget har anfört kan den nuvarande formuleringen avseende sättfiskproduktion vid Köpmanön södra skapa oklarhet i fråga om vad som avses med sättfisk och yngel. Formuleringen ska därför ändras i enlighet med bolagets yrkande.

Det har i målet framställts yrkanden om att efterbehandling ska påbörjas så snart möjligt. Det saknas för närvarande tillräckligt underlag för att ta ställning till vilka efterbehandlingsåtgärder som är miljömässigt motiverade. Tillståndsbeslutet innehåller ett villkor om att bolaget senast ett år innan det att verksamheten helt eller delvis upphör, ska anmäla detta till tillsynsmyndigheten samt inlämna en efterbehandlingsplan. Frågan om efterbehandling ska således hanteras inom ramen för tillsynen, vilket är en lämplig ordning. Det finns alltså inte skäl att förena tillståndsbeslutet med ett villkor om att bolaget genast ska inleda en efterbehandling.

Nedre Nätraälvens fiskevårdsområdesförening har yrkat att all verksamhet i fiskådran avbryts omedelbart. Mark- och miljööverdomstolen har nu funnit att verksamheten inte är tillåtlig. I och med att verksamheten upphör efter avvecklingstiden kommer även den till verksamheten hänförliga hanteringen i fiskådran att upphöra. Det har däremot

inte framkommit tillräckliga skäl att omedelbart förbjuda verksamheten i fiskådran.
Föreningens överklagande i denna del ska därför avslås.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Henrik Löv och Roger Wikström samt tekniska rådet Yvonne Eklund och tf. hovrättsassessorn Elena Landberg, referent.

Föredragande har varit Gunilla Barkevall.